

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА”

ХОХИЧ ДМИТРО ГРИГОРОВИЧ

УДК 336: 364. 14

**РОЛЬ ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ У ФОРМУВАННІ СУСПІЛЬНОГО
ДОБРОБУТУ**

Спеціальність 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

КИЇВ – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі політичної економії обліково-економічних факультетів ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана" Міністерства освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,

Кривенко Костянтин Тарасович,

ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана",

професор кафедри політичної економії обліково-економічних факультетів

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор

Лагутін Василь Дмитрович,

Київський національний торговельно-економічний університет,
завідувач кафедри економічної теорії та конкурентної політики

кандидат економічних наук, доцент

Миронов Микола Дем'янович,

Академія муніципального управління,

завідувач кафедри

економіки підприємства

Захист відбудеться "9" червня 2009 р. о 16⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.01 у ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана" за адресою: 03680, м. Київ, просп. Перемоги, 54/1, ауд. 317.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана" за адресою: 03113, м. Київ, вул. Дегтярівська, 49-Г, ауд. 601.

Автореферат розісланий "8" травня 2009 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

доктор економічних наук, професор

Фукс А.Е.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Трансформація соціально-економічної системи України у контексті поглиблення ринкових засад функціонування економіки потребує якісного вдосконалення діючої нині системи державних фінансів, оскільки пропорції розподілу ВВП та рівень його державної централізації в ХХ столітті суттєво зросли. Фінанси є важливою інституційною складовою економічної системи суспільства. Неможливо собі уявити забезпечення життєдіяльності людини, функціонування підприємств, реалізацію функцій держави без фінансів. Фінансові відносини охоплюють усіх і кожного, а тому фінансові проблеми завжди привертають увагу всього суспільства. Водночас ці проблеми зачіпають інтереси громадян та держави, породжуючи протиріччя між ними. Якщо кожного громадянина цікавить насамперед його власний добробут та фінансовий стан, то держава має забезпечувати добробут всього суспільства, шляхом реалізації економічної політики.

Сучасний аналіз стану державних фінансів України свідчить про нівелювання значимості економічної науки в практичній діяльності, спрямованої на формування системи фінансових відносин. Наслідками цього є недосконалість економічного механізму використання державних фінансів та їх впливу на перерозподільчі процеси, що не сприяє підвищенню рівня життя пересічних громадян.

Формування потужної системи державних фінансів на сьогоднішньому етапі вимагає пошуку шляхів оптимізації державних видатків на соціальний захист і фінансування соціальної сфери. Мається на увазі перш за все кількісні параметри цього впливу: якою є припустима частка соціальних видатків, яка б не справляла дестабілізуючого впливу на макроекономічні показники. Зазначені проблеми видаються ще гострішими для вітчизняної економіки на тлі розгортання світової фінансово-економічної кризи, де дослідження кращих варіантів формування та використання державних фінансів як потужної складової підвищення суспільного добробуту лише набувають належної уваги.

Аналіз еволюції економічної думки свідчить про неусталеність поглядів на державні фінанси. Розробці нормативних принципів державних фінансів та моделей їх функціонування присвячено велику кількість наукових праць таких учених як А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Ст. Міль, У. Мацолла, Ф. Нітті, К. Віксель, Ф. Еджуорт, А. Маршалл, В. Парето, А. Пігу, Дж. Кейнс, А. Лернер, Р. Масгрейв, П. Самуельсон, Дж. Ейджел, Т. Лінд, Х. Ольсон, Д. Бойд, Р. Барро, С. Лін, Е. Аткинсон, Дж. Стігліц, Дж. Б'юкенен та інші.

Дослідженням фінансових проблем за умов соціалізму займалися представники радянської фінансової школи – О. Бірман, Б. Болдирев, І. Злобін, М. Шерменьов, В. Суторміна. Проблеми удосконалення фінансових відносин досліджуються у роботах українських вчених М. Азарова, В.

Андрущенко, В. Базилевича, В. Беседіна, О. Василика, А. Даниленка, М. Карліна, В. Лагутіна, І. Луніної, С. Львовичкіна, І. Лютого, В. Міщенко, В. Опаріна, К. Павлюка, В. Пархоменка, В. Пинзеника, Д. Полозенка, Г. П'ятаченка, О. Романенко, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія, Ф. Ярошенка та інших.

Найбільш значимими дослідженнями фінансового забезпечення умов розширеного відтворення у контексті інноваційного розвитку є роботи вітчизняних науковців В. Гейця, Ю. Пахомова, А. Чухна, Б. Кваснюка, В. Савчука, К. Кривенка, А. Фукса, впливу макроекономічної політики на розподільчі процеси А. Гриценка, П. Єщенка, Ю. Зайцева, І. Радіонової, І. Малого, М. Миронова, О. Мельника, М. Савлука та ін.

Відсутність комплексних досліджень питань, пов'язаних з використанням державних фінансів в якості чинника впливу на соціально-економічні процеси, а також невизначеність вітчизняної науки із вибором фінансової моделі забезпечення суспільного добробуту обумовили вибір теми, її мету, завдання і структуру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри політичної економії обліково-економічних факультетів ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана” як складова частина теми “Сучасне постіндустріальне суспільство і шляхи його формування в Україні” (державний реєстраційний номер 0107V001332). У межах даної теми автором підготовлено підрозділ 2.3 “Фінансове забезпечення суспільного добробуту”.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є дослідження теоретичних засад суспільного добробуту, узагальнення в систематизованому вигляді позитивних і нормативних принципів функціонування інституту державних фінансів в напрямку формування національної моделі суспільного добробуту.

Реалізація поставленої мети обумовила такі завдання дослідження:

- розглянути теоретичні підходи за допомогою яких розкривається сутність суспільного добробуту;
- розкрити сутність, структуру та елементи добробуту;
- з'ясувати роль інституту державних фінансів у формуванні суспільного добробуту виходячи з теоретичних концепцій про державні фінанси;
- теоретично обґрунтувати соціально-економічний зміст та функції державних фінансів, їх соціальну спрямованість у напрямку формування суспільства добробуту;
- проаналізувати зарубіжний досвід формування моделей суспільного добробуту та основні їх відмінності;
- обґрунтувати пропозиції щодо вдосконалення структури фінансового забезпечення соціальної сфери;

- визначити напрями формування моделі суспільного добробуту в Україні на основі аналізу сучасного стану державних фінансів;

- проаналізувати вплив фіскальної політики на формування національної моделі суспільного добробуту;

- дослідити інституційні зміни в державних фінансах України та їх роль у формуванні держави добробуту.

Об'єктом дослідження є сукупність фінансових відносин пов'язаних з розподілом і перерозподілом ВВП.

Предметом дослідження є соціальна спрямованість державних фінансів у напрямку формування ефективної моделі суспільного добробуту.

Методи дослідження. В основу дисертаційної роботи покладено загальнонаукові методи пізнання: діалектики й історизму – при з'ясуванні теорій за допомогою яких досягається комплексний аналіз категорії “суспільного добробуту”, теоретико-методологічних підходів до обґрунтування ролі державних фінансів у формуванні суспільного добробуту; системного підходу – при аналізі принципів формування моделі суспільного добробуту; аналогії та кількісного і якісного порівняння – при визначенні впливу фіскальної політики на процеси формування суспільного добробуту; методу Дельфі для ранжування видатків Зведеного бюджету України за відповідні роки; аналізу графічних, статистичних методах дослідження – у процесі аналізу параметрів фінансової моделі суспільного добробуту України, що виражаються в таких показниках, як рівень податкових вилучень і соціальних видатків в ВВП, заснованих на кількісному та якісному методах його оцінки.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти державних органів влади, офіційні статистичні матеріали, результати власних наукових досліджень, офіційні публікації ООН і Світового банку, дослідження вітчизняних та зарубіжних авторів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у оптимізації управління бюджетними видатками на соціальний розвиток суспільства та підвищення їх результативності в напрямку формування національної моделі суспільного добробуту.

У процесі проведення автором дисертаційного дослідження отримано наступні результати, які становлять наукову новизну:

вперше:

- на основі аналізу теорій добробуту, визначено модель суспільного добробуту для України як особливу форму розв'язання протиріччя між продуктивними силами і виробничими відносинами в напрямку посилення соціальної спрямованості державних фінансів в розподілі і перерозподілі ВВП. Позитивний вплив соціальних видатків на рівень суспільного добробуту у короткостроковій перспективі є актуальним для України, оскільки за останні роки номінальні

показники економічного зростання не підтверджені реальними процесами покращення рівня суспільного добробуту більшості населення країни;

- виявлено внутрішню структурну недосконалість вітчизняних державних фінансів, що проявляється у суттєвому порушенні принципу економіки добробуту – справедливості в перерозподілі доходів. Державна фінансова політика не сприяє відновленню соціальної справедливості у перерозподілі доходів. Відсутність податку на майно та прогресивної податкової шкали на доходи населення збільшує прірву між багатством незначної частини населення і бідністю великих мас, що живуть на низьку зарплату і пенсію (в Україні 90% населення мають низькі доходи і 10% надвисокі);

удосконалено:

- визначення державних фінансів як сукупності інституційних норм та правил поведінки (формальних і неформальних), що формують систему взаємозв'язків індивідів, визначаючи таким чином мотиви їх діяльності, та за якими здійснюється як специфікація прав власності на фінансові ресурси, так і мобілізація їх з метою формування державних фондів грошових ресурсів та використання на потреби соціально-економічного розвитку;

отримало подальший розвиток:

- на основі порівняльного аналізу структур бюджетів України і країн з розвинутою ринковою економікою визначено основні їх відмінності, що полягають у виборі бюджетних пріоритетів. В Україні присутні коливання часток державних витрат у часі та зміщення бюджетних видатків на фінансування адміністративно-управлінського апарату на відміну від розвинених країн, де переважають соціальні мотиви та стабільність видаткових частин їх бюджетів;

- дослідження ефективності державного бюджету, що полягає в оптимізації управління бюджетними видатками, їх стабільності та соціальній орієнтації. Досить ефективною моделлю формування видаткової частини бюджету є завдання максимізації функції корисності держави при заданих бюджетних обмеженнях, що визначаються інституціональними умовами розвитку країни.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані результати дослідження мають практичне значення для використання складових елементів державних фінансів, зокрема державного бюджету в якості інструмента формування суспільного добробуту. Наукові результати дослідження використано в роботі Державному комітеті України з питань регуляторної політики та підприємництва, зокрема, при підготовці Національної доповіді “Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні”, яка була підготовлена на виконання Указу Президента України від 9 серпня 2008 року № 698/2008 “Про невідкладні заходи щодо вдосконалення державного регулювання господарської діяльності” (Довідка № 1011/02 від 11.02.2009), в Департаменті фінансової політики Міністерства економіки України (Довідка № 3102-24/257 від

18.02.2009). Положення та висновки дисертаційного дослідження використовуються в навчальному процесі Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана при викладанні навчальних дисциплін “Політична економія”, “Політична економія II” (Довідка від 05.01.2009).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою роботою здобувача. Автором здійснена розробка теоретичних засад постсоціалістичної трансформації державних фінансів України та обґрунтовані пропозиції щодо підвищення ефективності їх функціонування в напрямку формування суспільства добробуту. Усі висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, одержані автором особисто та викладені в опублікованих працях.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри політичної економії обліково-економічних факультетів Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, доповідались і були схвалені на Міжнародній науково-практичній конференції “Економіка підприємства: теорія та практика” (м. Київ, 23-24 березня 2006 р.); Науково-методичній конференції “Теоретичні та практичні підходи до впровадження нового покоління освітньо-професійних програм і навчальних планів підготовки фахівців: шляхи розвитку” (м. Київ, 6-8 лютого 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Інтеграційні процеси і соціально-економічний розвиток” (Сімферополь, 25-26 квітня 2007 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 7 наукових праць загальним обсягом 2,11 д.а., в тому числі 4 статті у наукових фахових виданнях (1,86 д.а.), 3 – у матеріалах і тезах конференцій (0,25 д.а.).

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота викладена на 169 сторінках друкованого тексту і містить 10 таблиць на 4,5 сторінках, 13 рисунків на 4 сторінках, 3 додатків на 3 сторінках. Список використаних джерел складає 165 найменувань на 13 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, сформульовано його мету та основні завдання, визначено об’єкт, предмет та методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів.

У розділі 1 “Теоретичні засади суспільного добробуту” досліджується сутність категорії “суспільного добробуту” та процес її еволюції; обґрунтовується зміст та роль державних фінансів

у формуванні суспільного добробуту; доводиться необхідність використання державних фінансів в якості чинника формування суспільного добробуту.

Проведене дослідження сутності суспільного добробуту дає змогу зробити висновок, що всі спроби, що застосовувались для розкриття глибинної сутності добробуту суспільства, виявлення механізму його створення, побудови його теорії визначались на основі конкретних соціально-економічних умов суспільного розвитку. Генезис категорії “суспільний добробут” формувався виходячи із даного способу виробництва матеріальних благ і відповідних йому суспільних умов. При цьому визначення основ даної категорії здійснювалося як під впливом конкретного суспільно-історичного етапу, так і було результатом попереднього розвитку. Аналіз західних теорій добробуту показує, що в них переважає принцип пріоритету людської особистості, майже у всіх природа добробуту розкривається з позицій індивідуального і суспільного добробуту, а головною умовою підвищення добробуту визнається втручання держави в економіку в зв’язку з недосконалістю ринку. Для цих теорій характерне розширене трактування добробуту, разом з тим не розкривається конкретний зміст його сутності завдяки визначенні властивостей, меж, елементів і структури добробуту.

Для вітчизняної економічної думки проблема суспільного добробуту – достатньо вивчена. Огляд вітчизняної літератури дозволяє умовно виділити два основних підходи у висвітленні цієї проблеми: ресурсний і споживчий. В основу ресурсного підходу покладена ідея залежності добробуту від величин національного доходу, фонду споживання, а останніх – від росту суспільного виробництва і вдосконалення його структури. Ріст виробництва, з одного боку, забезпечує населення продовольчими і непродовольчими товарами, а з іншого, підвищує його реальні доходи. В дисертації відмічено, що в дореформений період платоспроможність населення України була вищою, ніж пропозиція споживчих товарів і послуг, а тому проблема забезпечення ними населення була першочерговою задачею економіки. Звідси висновок, що підвищення рівня добробуту повинно розглядатися як функція економічного росту.

В споживчій теорії добробут розглядається як особисте споживання і кінцева фаза розширеного відтворення. Він визначається як досягнутий рівень споживання населенням благ і послуг, ступінь задоволення суспільно визнаних потреб. По суті в рамках цього підходу структура потреб і ступінь їх задоволення розглядається як фаза, що завершує відтворювальний цикл, тобто добробут розглядається як функція суспільного виробництва. Інакше кажучи, ця категорія виступає як пасивна, як результат економічного розвитку, оскільки на перший план висувуються елементи добробуту, пов’язані зі споживанням – рівень і структура добробуту.

Слід зазначити, що вітчизняним авторам властивий погляд, який акцентує велику увагу на суспільному добробуті (народному добробуті), ніж на індивідуальному. І це природно, адже він витікає із тлумачення основного економічного закону в умовах соціалістичного суспільства –

забезпечення найбільш повного добробуту і всебічного розвитку всіх членів суспільства. По суті це трактування дуже близьке до доктрини утилітаризму, яке пов'язує добробут з максимізацією споживання матеріальних благ і послуг.

Аналіз західної і вітчизняної соціально-економічної думки, яка досліджує природу добробуту та шляхи його підвищення, показує, що ці дослідження базуються на неокласичному підході, який в основному розглядає добробут як відірвану від реального життя абстрактну категорію. При цьому слабка сторона цього підходу в тому, що при прийнятті управлінських рішень використовуються наслідкові, результативні показники. В результаті прийняття управлінських рішень відбувається завжди із запізненням, без урахування ситуації, що змінилася. Крім того, неокласичний підхід не враховує поведінку самого носія добробуту – населення, а без урахування думки людей такі рішення носять односторонній характер. Ці проблеми в певній мірі вирішує інституціонально-еволюційна теорія і соціологічний підхід. На думку представників цієї теорії, добробут людини напряму пов'язується з її становищем і роллю в суспільстві чи групі. Проведення поведінкових досліджень, що відображають наміри, настрої і поведінку споживачів шляхом індексу споживчих настроїв (ІСН) дозволяє разом з тим отримати відповідь відносно економічного і соціального розвитку в цілому.

Проведений аналіз зарубіжних і вітчизняних теорій добробуту дав можливість виявити якісну визначеність поняття “суспільний добробут”, визначити його властивості, межі і структуру. В розгорнутому вигляді це поняття подано на рис. 1.

Рис. 1. Структура і елементи суспільного добробуту

В дисертації зроблено висновок, що добробут як форма життєзабезпечення, відтворення фізичних сил індивіда, його соціалізація як суспільної істоти обумовлена такими властивостями: біогенною та соціальною природою людини, оскільки люди не діють ізольовано, а завжди знаходяться у взаємозв'язках і взаємодіях між собою, об'єктивною необхідністю нерівності в розподілі доходів і багатства. Виходячи із цих ознак, як системне утворення добробут включає три блоки (компоненти): доходи і споживання, державні соціальні гарантії і платні послуги, соціальний захист і соціальне страхування.

На основі еволюції теоретичних концепцій про державні фінанси обґрунтовано їх роль у перерозподільних процесах. Кожна з класичних теорій державних фінансів по-своєму намагалася пояснити природу й сутність цього явища, але, зауважимо, спільним в усіх теоріях було намагання розв'язати існуючі суперечності, що виникають між економічними інтересами держави й економічними інтересами громадян у процесі перерозподілу національного доходу. Для розв'язання існуючих суперечностей, що виникають у процесі перерозподілу національного

доходу за участі державних фінансів автор звернувся до концепції поняття інституту, яку пропонують представники інституціоналізму. Спираючись на “Дослідження по теорії фінансів” (1896) шведського економіста Кнута Вікселя та його послідовника лауреата Нобелівської премії по економіці Дж. Б’юкенена “Конституція економічної політики” (1986), які трактують діяльність як процес обміну правами власності, автор дійшов висновку, що інститут державних фінансів, через механізм трансакційних витрат і специфікації прав власності на фінансові ресурси визначає цілі та стимули для продуктивної діяльності індивідів і організацій, внаслідок чого останні погоджуються платити податки в обмін на суспільні блага. Така діяльність є не що іншим як обміном правами власності. При цьому в термінах теорії економіки добробуту податок має бути відрегульований як ціна, спроектована для максимізації задоволення, яке споживач отримує від плати за суспільні та приватні послуги. В державних фінансах специфікація прав власності на фінансові ресурси чітко проявляється на рівні державного бюджету. Мобілізація фінансових ресурсів та їх акумуляція в бюджеті є складною системою відносин між державою і платниками податків. Отже, на основі методології неоінституціональної теорії, інститут державних фінансів можна визначити як сукупність норм та правил поведінки (формальних і неформальних), що формують систему взаємозв’язків індивідів, визначаючи таким чином мотиви їх діяльності, та за якими здійснюється як специфікація прав власності на фінансові ресурси, так і мобілізація з метою формування державних фондів грошових ресурсів та використання їх на потреби соціально-економічного розвитку.

У розділі 2 “Державні фінанси як потужна складова формування моделі суспільного добробуту” досліджується соціально-економічний зміст державних фінансів та їх функції; аналізується зарубіжний досвід формування моделей суспільного добробуту та основні їх відмінності; обґрунтовується фінансове забезпечення реалізації соціальної функції держави як передумови для соціальної орієнтації економіки.

В роботі з’ясовано соціально-економічний зміст державних фінансів, що обумовлюється не стільки глибиною проникнення в їх сутність чи характером розуміння цієї сутності, скільки виділенням ключових аспектів їх дослідження окремими авторами. Так, якщо у дослідженнях західних учених домінує матеріально-управлінський аспект державних фінансів, то вітчизняна фінансова наука все ж спирається на економічні (виробничі) відносини в основі яких лежить процес формування доходів і здійснення видатків державою для забезпечення потреб економіки. Характеризуючи дещо по-різному зміст і конкретні прояви державних фінансів, у кінцевому підсумку всі вчені-фінансисти розглядають одне й те саме: процеси формування доходів і здійснення видатків державою, вплив державних фінансів на соціально-економічний розвиток країни.

Автором виділено традиційні функції – розподільну та контрольну за допомогою яких відбувається розподіл створеного валового внутрішнього продукту та здійснюється контроль за правильністю і своєчасністю проведення розподілу. Доведена необхідність у розширенні кількості та зростанні ролі функцій державних фінансів у забезпеченні процесу суспільного відтворення. Спираючись на дослідження державних фінансів західною наукою запропоновано виділити стабілізаційну функцію, що проявляється у використанні державних фінансів в якості потужного інструмента впливу держави на пропорції соціально-економічного розвитку суспільства, з одного боку, й темпи економічного зростання – з іншого.

В роботі визначено модель суспільного добробуту для України як особливу форму розв'язання протиріччя між продуктивними силами і виробничими відносинами в напрямку посилення соціальної спрямованості державних фінансів в розподілі і перерозподілі ВВП. Критерієм істинності моделі є співвідношення між ринковими економічними принципами і розподілом благ через ринковий механізм і державну систему фінансів в забезпеченні суспільного й індивідуального добробуту.

Вихідним елементом моделі суспільного добробуту є етичні принципи, тобто суб'єктивний чинник. Виходить, що не економічна дійсність визначає принципи і наміри людей, а навпаки, принципи формують соціально-економічну дійсність. Звісно, не можна недооцінювати роль цілеспрямованої активності людей, особливо в регулюванні економічного життя. Однак ця активність досягає успіху, якщо вона спирається на вимоги об'єктивних економічних законів. Саме ці закони є вихідним елементом моделі суспільного добробуту.

Для кращої орієнтації у множині існуючих модифікацій моделей, запропоновано розглянути одну із типологій, в основі якої лежать найбільш суттєві і важливі в практичному відношенні ознаки. Дана типологія розділяє всі моделі на 3 різних за змістом і механізмам функціонування типи – “інституціональний”, “залишковий” і “змішаний”. З'ясовано, що в моделі “залишкового” типу, який найяскравіше виражений в американському (США) варіанті соціальної політики держава свідомо обмежує себе тільки тими функціями з якими не справляється ринок. В “інституціональній” моделі, яка характерна для Швеції об'єктом соціальної політики виступають практично всі верстви населення. У великих масштабах здійснюються виплати за допомогою податків, що стягуються на основі високої прогресії. Держава відіграє вирішальну роль у вирівнюванні доходів і багатства населення. Проміжне положення між шведською і американською моделями займає німецький варіант, відомий під назвою “соціально-ринкове господарство”. Особливість німецької моделі полягає в тому, що в ній поряд з визнанням саморегулюючої ролі ринку за допомогою вільного ціноутворення і конкуренції без монополії, передбачається свідомо спрямоване державне втручання в цей процес. Така двоїста позиція

визначає масштаби перерозподільної діяльності держави, яка за обсягами займає середнє положення між американською і шведською моделями.

Виходячи із запропонованого розуміння сутності та функцій державних фінансів, що визначає їх соціальну природу, зміст фіскального забезпечення реалізації соціальної функції держави можна визначити як процес, що охоплює фінансове забезпечення соціальної діяльності держави, а також нагромадження і розширення соціально-регулятивного потенціалу державних фінансів. Структурними елементами фіскального забезпечення реалізації соціальної функції держави, на думку автора, є бюджетна система і міжбюджетні відносини, система державних цільових фондів, а також податкова система. У системі державного регулювання соціальної сфери визначальна роль належить державним фінансам і, передусім, державному бюджету, що обумовлено як соціальною природою держави, так і обсягами фінансових ресурсів, що акумулюються в її скарбниці. Призначення ж бюджету як засобу реалізації соціальної функції держави полягає в підтриманні основних параметрів життєдіяльності людини на достатньому рівні.

Дослідження показує, що проблема низького рівня життя пересічних українців у поєднанні з надмірним – за європейськими стандартами – майновим розшаруванням пов'язана перш за все з недосконалістю системи бюджетних відносин. На сьогодні, наявність у державному бюджеті України коштів на фінансування соціальних послуг є критичним чинником людського розвитку. За даними Державного комітету статистики України, у 2008 році Україна виділила всього 4,1 відсотка ВВП на фінансування охорони здоров'я, що приблизно вдвічі менше, ніж виділяється на такі цілі в розвинених країнах. За висновками Всесвітньої Організації Охорони здоров'я / ВООЗ (World Health Organization), при витратах на систему охорони здоров'я менше 5 % від ВВП вона не здатна виконувати свої функції. В умовах дефіциту фінансування цієї галузі, населення вдається до надання “додаткового фінансування” на відповідні медичні послуги за власний рахунок, що часто призводить до корупції, тоді як якість таких послуг є досить низькою.

Подібна ситуація склалася в сфері фінансування освіти. Аналіз даних свідчить про те, що протягом 2005-2008 років обсяг бюджетних видатків на освіту збільшується. Так, їх частка у ВВП у 2005 становила 6,07 %, 2006 – 6,29 %, 2007 – 6,21 %, 2008 – 5,93 %. На сьогодні рівень оплати праці у сфері освіти та охорони здоров'я характеризується такими даними: в освіті середня заробітна плата в лютому 2009 року становила 1436 грн., або 84,9 % її середнього рівня по економіці та 76,0 % – по промисловості (у лютому 2008-го – відповідно, 1247 грн., тобто 79,2% і 69,4%); у сфері охорони здоров'я та соціальної допомоги – 1155 грн., або 68,3% до середньомісячної заробітної плати по економіці. Середня заробітна плата у зазначений період дорівнювала 1692 грн., а прожитковий мінімум, встановлений для працездатних осіб станом на 1

січня 2009 року, – 669 грн. І хоча в абсолютному вираженні заробітна плата у названих сферах зросла, співвідношення із середньою по економіці та в промисловості практично не змінилося. Для порівняння: у КНР заробітна плата в галузях освіти, культури, мистецтва, інформації майже дорівнює середній по економіці; в Чехії у зайнятих у сфері охорони здоров'я та освіти вона становить 95% від середньої по економіці; у Латвії – 76 – 78%; у Великобританії – 95 – 115%; у Словенії – 111 – 115%; в Італії – 98 – 103%; у Мексиці – 140 – 155%.

З метою підвищення ефективності фінансування соціальної сфери запропоновані напрями вдосконалення бюджетного механізму фінансування соціальних гарантій:

- законодавче закріплення використання в бюджетному процесі особливого кола соціальних індикаторів, у т.ч. включення до системи макроекономічних показників державного бюджету соціальних нормативів;

- враховуючи зарубіжний досвід, проблему фінансування соціальної сфери можна вирішити шляхом запровадження податку на майно з розподілом надходжень від його введення на фінансування соціальних програм;

- визначення єдиних принципів та критеріїв надання цільової грошової допомоги тим, хто її заслуговує на основі введення системи персоніфікації;

- використання механізму соціального страхування, зокрема запровадження загальнообов'язкового державного медичного страхування, що дасть змогу створити фонд на кшталт Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності;

- посилення фінансового контролю за витрачанням бюджетних коштів (на основі запровадження програмно-цільового методу складання бюджету), перегляду соціальних пільг, які надаються відповідно до чинного законодавства та введення нормативів мінімуму видатків бюджету на фінансування соціальної сфери.

У розділі 3 **“Роль державних фінансів у формуванні національної моделі суспільного добробуту”** аналізується вітчизняна модель суспільного добробуту з позиції таких показників як рівень податкових вилучень і соціальних видатків в валовому внутрішньому продукті; наголошується на удосконаленні фіскальної політики в розрізі окремих податків та інституційних змінах в державних фінансах – структурі державних видатків в напрямку формування національної моделі суспільного добробуту.

Результати проведеного порівняльного аналізу основних параметрів національної моделі суспільного добробуту з параметрами західних моделей вказують на її схожість з американським типом “залишкової” моделі (рис.2).

Рис. 2. Відмінності основних параметрів моделі суспільного добробуту, % ВВП*

*Джерело: Звіт Світового банку “Вдосконалення міжбюджетних відносин і стратегії державних видатків у сферах охорони здоров’я та освіти в Україні: вибрані питання”, лютий 2008, www.worldbank.org.ua

Проте за зовнішніми ознаками помітна внутрішня структурна невідповідність, що проявляється у відсутності прогресії податків. В Україні податок на доходи фізичних осіб, який становить близько 12% від загальної суми податків, стягується на основі єдиної ставки оподаткування яка становить 15%. Відсутність механізму прогресивної податкової шкали на доходи населення неприпустимо, оскільки порушується основний принцип економіки добробуту – справедливість в розподілі доходів. На сьогодні актуальним є питання удосконалення оподаткування доходів громадян в Україні в напрямі забезпечення принципу соціальної справедливості з огляду на велике розшарування суспільства, де 90% населення мають низькі доходи і 10% надвисокі.

В роботі виділено певні недоліки запровадження плоскої шкали оподаткування доходів фізичних осіб в Україні:

- вона не забезпечила рівномірного навантаження на доходи різних верств населення. На відміну від США, де прибутковий податок сплачують заможні верстви населення, в Україні 95% податку надходить з доходів до 600 грн. на місяць;
- із запровадженням єдиної ставки оподаткування не відбулося зменшення частки заробітної плати, яка виплачується “в конвертах” . Причиною цього є те, що на “тінізацію” заробітної плати значний вплив має рівень соціального навантаження, який з реформуванням податку на доходи фізичних осіб не знизився і становить 37-38% фонду оплати праці підприємств;
- запровадження мінімальної ставки оподаткування в розмірі 13%, а потім її підвищення до 15% (замість мінімальної ставки в розмірі 10%, яка діяла за прогресивної системи оподаткування доходів громадян) збільшило податкове навантаження на біднішу частину населення України;
- не було досягнуто головної мети зміни системи оподаткування – підвищення доходів Зведеного бюджету України.

У більшості країн світу податок на доходи є не тільки джерелом формування доходної частини бюджетів, а й механізмом перерозподілу доходів між різними верствами населення, чого не можна сказати про податкову систему України. В Україні відсутній податок на майно. Створення законодавчої бази податку на майно та його запровадження дасть змогу відновити справедливість у розподілі доходів.

Проведений аналіз використання бюджетних ресурсів протягом 1998-2008 років методом Дельфі засвідчив, що видатки, збільшення яких позитивно впливає на динаміку економічного зростання, а звідси на підвищення рівня суспільного добробуту, посідають низькі місця в

рейтингу, зокрема, на фундаментальні дослідження – 10 місце. І хоча сьогодні ведеться дискусія з приводу сутності, причин та наслідків відірваності фінансового сектору від реального, очевидно, що подібні помилки не сприяють використанню потенціалу державних фінансів в якості чинника підвищення рівня суспільного добробуту.

Зростання частки соціальних видатків в Україні набуло особливої актуальності з 2005 року і викликає значний науковий інтерес. Так, щороку майже 20% державного бюджету витрачається на фінансування програми “Соціальний захист та соціальне забезпечення в Україні”, якою передбачено надання найуразливішим верствам населення передбачених законодавством соціальних виплат, проте такі видатки є малоефективними. Чинна система соціального захисту, і насамперед пільг та субсидій, не забезпечує належного рівня підтримки найменш захищених верств населення, незважаючи на зростання питомої ваги видатків зведеного бюджету на зазначені цілі. Хронічна нестача коштів на фінансування програм соціального захисту і соціального забезпечення пояснюється, передусім, тим, що діюча в Україні система пільг є фінансово необґрунтованою, значною мірою декларативною, непрозорою і соціально несправедливою. Вона не орієнтується на захист від бідності – частка пільговиків серед небідних становить 30%, а серед бідних – 23%.

На основі порівняння структури бюджетних видатків України з розвиненими країнами зроблено наступні висновки. По своїй структурі бюджет України достатньо далекий від бюджетів розвинених країн світу (рис.3).

Рис. 3. Порівняння структури видаткових частин бюджетів, % від загальних витрат*

*Джерело: Складено за даними OECD HEALTH DATA 2005. – www.oecd.org.

Так, в порівнянні з цими країнами, Україна характеризується відносно великими видатками на виконання загальнодержавних функцій і меншими видатками на соціальну сферу, тобто, на освіту, відтворення робочої сили і охорону здоров'я. Крім того, для України характерна висока нестабільність бюджетної політики в результаті чого новий бюджетний рік розпочинається зі змін та доповнень до головного фінансового плану держави і як наслідок, змінюється пріоритетність бюджетних статей. Причиною цього нерідко є макроекономічна та політична нестабільність. Основний висновок для України, який можна зробити, аналізуючи соціальні пріоритети, полягає в тому, що частка соціальних витрат у бюджеті України є досить низькою для країни з відповідним рівнем бюджетних видатків у ВВП.

Головною умовою розв'язання проблеми соціальної спрямованості державних видатків є зростання економіки та забезпечення соціальної справедливості, що проявляється у скороченні розриву в розподілі доходів між багатими і бідними. Період економічного зростання, що

розпочався з 2001 року, позначився певним підвищенням рівня життя населення України. Реальні наявні доходи населення збільшилися, при цьому відмічаємо збільшення показника диференціації доходів населення. Можна сміливо стверджувати, що серйозний ріст реальних наявних доходів виникає, перш за все, за рахунок 10% найбагатших громадян. Так, за офіційними даними Держкомстату України, співвідношення грошових витрат 20% найбільш та 20% найменш забезпеченого населення (децильний коефіцієнт фондів) збільшується (у 2004-2005 рр. цей показник становив 6,9:1, у 2006 – 7,1:1, у 2007-2008 рр. – 7,5:1). Розв'язання проблеми несправедливого розподілу доходів в Україні передбачає побудову моделі суспільного добробуту в основу якої покладено принцип оптимальності функціонування й використання державних фінансів в інтересах суспільства в цілому.

Стосовно вибору моделі суспільного добробуту Україні вкрай важливо визначитися із стратегічною метою: яку модель вона бере за основу розвитку суспільства? Перехід країни на ринкові засади господарювання мав би чітко визначити яку модель потрібно будувати. Однак у жодному урядовому документі з цього приводу конкретних рішень немає. Іноді складається враження, що заради отримання політичних дивідендів, владні структури хочуть мати одночасно дві моделі: за рівнем соціальних гарантій – “інституціональну”, а за рівнем оподаткування – “залишкову”. Як показують дослідження, за останні роки Україна за відносними показниками наблизилася до “залишкової” моделі. Але ніхто з пересічних українців не відчув на собі позитивних її наслідків. На думку автора, найбільш прийнятною для України є “змішана” модель. Фактично формування її розпочалося, але відбувається це спонтанно. Необхідно надати цьому процесу цілеспрямованого характеру, виходячи з наступного:

- в Україні значна кількість населення потребує фінансової підтримки від держави, а всіх забезпечити немає можливості. Тому поряд з державною соціальною сферою потрібно розвивати її комерційні засади;

- ця модель передбачає достатні соціальні гарантії, і забезпечує мотивацію до праці, що вкрай важливо для України, яка має низький рівень продуктивності суспільної праці;

- у центрі формування національної моделі суспільного добробуту має бути зміна співвідношення між суспільним та індивідуальним споживанням. Тільки на цій основі можуть бути закладені надійні підвалини для побудови ефективної моделі суспільного добробуту.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і запропоновано нове розв'язання наукового завдання щодо підвищення ролі державних фінансів у формуванні суспільного добробуту. Це дало змогу сформулювати низку висновків теоретичного та науково-практичного

характеру, що відображають розв'язання основних завдань відповідно до поставленої мети. Основні науково-практичні результати дисертаційного дослідження дали змогу зробити наступні висновки:

1. Проведене дослідження сутності суспільного добробуту дає змогу зробити висновок, що всі спроби, що застосовувались для розкриття глибинної сутності добробуту суспільства, виявлення механізму його створення, побудови його теорії визначались на основі конкретних соціально-економічних умов суспільного розвитку. Генезис категорії “суспільний добробут” формувався виходячи із даного способу виробництва матеріальних благ і відповідних йому суспільних умов. При цьому визначення основ даної категорії здійснювалося як під впливом конкретного суспільно-історичного етапу, так і було результатом попереднього розвитку.

2. Виходячи з теоретичних концепцій про державні фінанси обґрунтовано їх роль у перерозподільних процесах. Спільним в усіх теоріях було намагання розв'язати існуючі суперечності, що виникають між економічними інтересами держави й економічними інтересами громадян у процесі перерозподілу національного доходу. Для розв'язання існуючих суперечностей, що виникають у процесі перерозподілу національного доходу за участі державних фінансів автор звернувся до концепції інституціональної теорії, що дало можливість визначити державні фінанси не через сукупність соціально-економічних відносин, а через механізм трансакційних витрат і специфікації прав власності на фінансові ресурси.

3. З'ясовано соціально-економічний зміст державних фінансів, що обумовлюється намаганням розв'язати існуючі суспільні суперечності, що виникають внаслідок розбіжності економічних інтересів держави й економічних інтересів громадян у процесі перерозподілу національного доходу. І тільки в результаті боротьби інтересів груп досягаються відповідні пропорції розподілу, які найбільше відповідають їх потребам.

4. Виділено традиційні функції державних фінансів – розподільну та контрольну за допомогою яких відбувається розподіл створеного валового внутрішнього продукту та здійснюється контроль за правильністю і своєчасністю проведення розподілу. Спираючись на дослідження державних фінансів західною наукою запропоновано виділити стабілізаційну функцію, що проявляється у використанні державних фінансів в якості потужного інструмента впливу держави на пропорції соціально-економічного розвитку суспільства, з одного боку, й темпи економічного зростання – з іншого.

5. Визначено модель суспільного добробуту для України як особливу форму розв'язання протиріччя між продуктивними силами і виробничими відносинами в напрямку посилення соціальної спрямованості державних фінансів в розподілі і перерозподілі ВВП. Критерієм істинності моделі є співвідношення між ринковими економічними принципами і розподілом благ

через ринковий механізм і державну систему фінансів в забезпеченні суспільного й індивідуального добробуту.

6. На основі запропонованого розуміння сутності та функцій державних фінансів, що визначає їх соціальну природу, зміст фіскального забезпечення реалізації соціальної функції держави зводиться до бюджетного фінансування соціальної діяльності держави, а також нагромадження і розширення соціально-регулятивного потенціалу державних фінансів. Це є необхідною умовою забезпечення розширеного відтворення, усунення диспропорцій у фінансуванні суспільних послуг на регіональному рівні, а також скорочення нерівності у розподілі доходів.

7. Безперечним пріоритетом державної соціальної політики має стати фінансування освіти та охорони здоров'я. Зростання обсягу бюджетних видатків протягом 2005-2008 років на освіту та охорону здоров'я не забезпечує досягненню рівня заробітної плати в цих сферах її середнього рівня по економіці. Не вирішеними залишаються питання надання якісних медичних послуг та належного фінансового забезпечення закладів охорони здоров'я.

8. Результати проведеного порівняльного аналізу основних параметрів національної моделі державних фінансів з параметрами західних моделей державних фінансів вказують на її схожість з американським типом “залишкової” моделі. Проте за зовнішніми ознаками помітна внутрішня структурна невідповідність, що проявляється у відсутності прогресії податків. Відсутність механізму прогресивної податкової шкали на доходи населення є неприпустимою, оскільки порушується основний принцип економіки добробуту – справедливість в розподілі доходів. В Україні відсутній податок на майно, що не відповідає принципам економіки добробуту. Створення законодавчої бази податку на майно та його запровадження дасть змогу відновити справедливість у розподілі доходів та уникнути спекуляції на ринку землі та нерухомості.

9. В Україні присутні коливання часток державних витрат у часі та зміщення бюджетних видатків на фінансування адміністративно-управлінського апарату на відміну від розвинених країн, де переважають соціальні мотиви та стабільність видаткових частин їх бюджетів. Це негативно відбивається ще на одній важливій проблемі – формування середнього класу, який є основою суспільства добробуту.

10. Бюджетні пріоритети України з 2005 року направлені на соціальні видатки, але частка останніх є нестабільною. В цьому напрямку важливо збільшити частку соціальних видатків, які перерозподіляються на користь малозабезпечених верств населення. Доводиться, що опора на позитивний вплив соціальних видатків на економічне зростання у короткостроковій перспективі є актуальним для України, оскільки за останні роки номінальні показники економічного зростання не підтверджені реальними процесами покращення рівня добробуту більшості населення країни.

11. Викладене вище доводить відсутність в Україні економіки добробуту, оскільки державні фінанси і фінансова політика не сприяють її становленню і розвитку. Це суперечить логіці економічного і соціального розвитку суспільства. Побудова в Україні ефективної моделі суспільного добробуту повинна орієнтуватися на варіант відомий під назвою “соціально-ринкове господарство”.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Хохич Д.Г. Вплив трансформації базових інститутів на ефективність функціонування національної економіки / Д.Г. Хохич // Формування ринкової економіки: міжвід. наук. зб. Вип. 14. – К. : КНЕУ, 2005. – С. 27 – 36. (0,49 друк. арк.).

2. Хохич Д.Г. Ефективність системи державних фінансів у контексті інституційного підходу / Д.Г. Хохич // Фінанси України. – 2006. – №3. – С. 65 – 73. (0,54 друк. арк.).

3. Хохич Д.Г. Теорія економіки добробуту та проблеми її реалізації в Україні / Д.Г. Хохич // Фінансова система України. Збірник наукових праць. – Вип. 8. – Ч.1. – Острог: Видавництво “Острозька академія”, 2006. – С. 452 – 461. (0,42 друк. арк.).

4. Хохич Д.Г. Формування інституцій та інститутів державних фінансів в трансформаційній економіці / Д.Г. Хохич // Культура народів Причорномор'я. Научный журнал. – №103. – Симферополь: “Таврический национальный университет им. В.И. Вернадского”, 2007. – С. 253 – 256. (0,41 друк. арк.).

В інших виданнях:

5. Хохич Д.Г. Теорія фірми в контексті неоінституціонального підходу / Д.Г. Хохич // Економіка підприємства: теорія та практика: Зб. мат. міжнар. наук.-практ. конф., 23 – 24 березня 2006 р.: тези доп. – К.: КНЕУ, 2006. – С. 45 – 47. (0,1 друк. арк.).

6. Хохич Д.Г. Використання інституціонального підходу в економічній теорії / Д.Г. Хохич // Теоретичні та практичні підходи до впровадження нового покоління освітньо-професійних програм і навчальних планів підготовки фахівців: шляхи розвитку: Зб. мат. наук.-метод. конф., 6 – 8 лютого 2007 р.: тези доп. – Ч. I. – К. КНЕУ, 2007. – С. 539 – 541. (0,08 друк. арк.).

7. Хохич Д.Г. Институциональная природа трансформируемых экономик: отечественный опыт / Д.Г. Хохич // Интеграционные процессы и социально-экономическое развитие. Материалы международной научно-практической конференции ученых и специалистов. – Симферополь: Таврия, 2007. – С. 135 – 136. (0,07 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Хохич Д.Г. “Роль інституту державних фінансів у формуванні суспільного добробуту. –

Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю – 08.00.01 – Економічна теорія та історія економічної думки. – ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”, Київ, 2009.

Дисертація присвячена подальшому розвитку теоретико-методологічних і практичних засад функціонування інституту державних фінансів в напрямку формування національної моделі суспільного добробуту. У роботі досліджено генезис категорії “суспільний добробут”, визначено його властивості, межі і структуру. Теоретично обґрунтовано соціально-економічну природу державних фінансів, їх функції та роль у формуванні суспільства добробуту.

Проаналізовано зарубіжний досвід формування моделей добробуту. Систематизовано принципи їх відмінності, що полягають у розбіжностях стосовно кількісних показників – рівня державної централізації ВВП та його розподілу через державну систему фінансів.

Досліджено основні напрями бюджетного забезпечення соціальної функції держави в Україні, визначено її особливості та проблеми реалізації. Розглянуто національну модель суспільного добробуту з позиції таких показників як рівень податкових вилучень і соціальних видатків в ВВП.

Обґрунтовано роль фіскальної політики в перерозподільчих процесах. Наведено рекомендації щодо запровадження податку на майно в Україні. Визначено шляхи вдосконалення фінансових відносин в Україні, зокрема, структури державних видатків в напрямку їх орієнтації на соціальну сферу.

Ключові слова: економіка добробуту, державні фінанси, суспільний добробут, парето-ефективність, диференціація доходів, перерозподільні відносини, державний бюджет, соціальні видатки, фіскальна політика.

АННОТАЦИЯ

Хохич Д.Г. Роль института государственных финансов у формировании общественного благосостояния. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.01 – Экономическая теория и история экономической мысли. – ГВУЗ “Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана”, Киев, 2009.

Диссертация посвящена теоретико-методологическому исследованию общественного благосостояния, позитивных и нормативных принципов функционирования института государственных финансов в направлении формирования национальной модели благосостояния.

Раскрыта сущность категории “общественное благосостояние” на основе эволюции теоретических концепций, определено ее свойства, границы и структуру. Общественное благосостояние как системное образование включает три блока (компонента): доходы и потребление, государственные социальные гарантии и платные услуги, социальную защиту и социальное страхование.

Основываясь на концепции определения “института” представителями неинституциональной теории, предложено рассматривать государственные финансы как совокупность институциональных норм, которые определяют цели и стимулы для производительной деятельности участников финансовых отношений, вследствие чего последние соглашаются платить налоги в обмен на общественные блага. Исходя из этого, институт государственных финансов рассматривается как механизм транзакционных издержек и спецификации прав собственности на финансовые ресурсы.

Доказана необходимость использования государственных финансов в качестве фактора формирования общественного благосостояния на основе расширения их функций. Наряду с традиционными функциями государственных финансов – распределительной и контрольной выделено стабилизационную функцию, что обусловлено необходимостью влияния государства на пропорции социально-экономического развития.

Проанализирован зарубежный опыт формирования моделей благосостояния, в основу которых положен принцип оптимальности функционирования и использования государственных финансов в интересах общества в целом, изучена возможность его использования в разработке национальной модели благосостояния.

Исследовано основные направления бюджетного обеспечения социальной функции государства в Украине, определено ее особенности и проблемы реализации. Рост реальных доходов населения не отразился на сокращении степени экономического неравенства. Более того, увеличивается соотношение доходов богатых и наиболее бедных слоев населения, что по официальным данным составляет 7,5:1. Решение проблемы неравномерного распределения доходов в обществе предусматривает построение такой модели общественного благосостояния, которая учитывает взаимосвязь между экономикой государственных финансов и общественными ценностями.

Проанализирована национальная модель государственных финансов с позиции таких показателей как уровень налоговых изъятий и социальных расходов в ВВП. Определено ее

сходство с американским типом “остаточной” модели, хотя по внешним признакам присутствует внутреннее структурное несоответствие, что проявляется в отсутствии прогрессии налогов.

Обоснована ключевая роль фискальной политики в разрезе отдельных налогов. Выявлены недостатки плоской шкалы налогообложения доходов физических лиц в Украине, что проявляется в увеличении налоговой нагрузки на бедную часть населения страны. Кроме того, отсутствие налога на имущество в Украине делает невозможным восстановления справедливости в распределении доходов. Предложены основные рекомендации, что касается базы налогообложения и плательщиков налогов, с которых будет изыматься этот налог.

Проанализирована динамика социальных расходов в Украине. Указано на увеличении доли социальных расходов в ВВП, которые финансируются средствами все более высокой налоговой нагрузки на экономику Украины. Действующая система социальной защиты не обеспечивает нормальный уровень поддержки наиболее незащищенных слоев населения, кроме того, она является непрозрачной и социально несправедливой.

Установлено, что финансирование образования и охраны здоровья в развитых странах является приоритетом государственной социальной политики. Увеличение объема социальных расходов на социальную сферу в Украине свидетельствует о позитивных тенденциях. С ростом реальных доходов населения уровень оплаты труда в бюджетной сфере в абсолютном выражении вырос, но соотношение со средней заработной платы по экономике и промышленности практически не изменилось и составляет около 70%.

Предложены основные направления повышения эффективности бюджетного финансирования социальной сферы в Украине, которые должны стать предпосылками для: стандартизации социальных прав; разработки социальных стандартов уровня жизни; формирования среднего класса; увеличения объема финансирования социальных программ за счет перераспределения поступлений от налога на имущество.

Ключевые слова: экономика благосостояния, государственные финансы, общественное благосостояние, паретто-эффективность, дифференциация доходов, распределительные отношения, государственный бюджет, социальные расходы, фискальная политика.

ANNOTATION

Khokhych D.G. Role of the institute of public finances in forming of public welfare. – Manuscript.

Theses for the candidate of economic sciences degree in specialty 08.00.01 – Economic theory and history of economic thought. – SHEE “Vadim Getman Kyiv National Economic University”, Kyiv, 2009.

The thesis is devoted to the further development of the scientific and practical bases of functioning of the institute of public finances in forming the national model of public welfare. The origin of the category “public welfare”, its properties, their framework and structure are defined. Socio-economic nature of public finances, their function and role in forming public welfare are determined on theoretical level.

Foreign experience of forming models of welfare is analyzed. Systematized are their peculiarities that lie in divergences of quantitative indexes – the level of state centralization of GDP and its distributing through the state system of finances.

Investigated are directions of the budgetary providing social function of the state in Ukraine, its features and problems of realization are presented. The national model of state finances is considered by means of such indexes as a level of taxation and social charges in GDP.

The role of fiscal policy in redistribution processes is grounded. Recommendations as to introduction of tax on property in Ukraine are given. Ways of perfection of the system of state finances of Ukraine, in particular state spending structure in the direction to social sphere..

Key words: welfare economy, state finances, public welfare, Pareto-efficiency, differentiation of profits, distribution relations, state budget, social charges, fiscal policy.